

بررسی نگرش دبیران، مدیران و کارشناسان آموزش متوسطه درباره تأثیر شرایط اقلیمی، آموزشی و اجتماعی - اقتصادی بر روز شمار تحصیلی مدارس متوسطه نظری

نویسندگان: دکتر احمدرضا نصر اصفهانی*، اکرم السادات صافی** و محمد رضا نیلی***

* استادیار دانشگاه اصفهان

** عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

*** عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

چکیده

زمان یکی از منابع محدود، تجدید نشدنی و بسیار با ارزشی است که نحوه برنامه‌ریزی و تخصیص بهینه آن از جمله مباحث با اهمیت هر نظام آموزشی محسوب می‌شود. برنامه‌ریزی و ارائه الگوی زمان‌بندی متناسب برای تحصیل جز از طریق شناسایی، تحلیل و کاربرد مؤثر بر زمان‌بندی امکان‌پذیر نخواهد بود. به همین منظور، پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این سؤال است که شرایط اقلیمی، آموزشی و اقتصادی - اجتماعی چه تأثیری بر روز شمار تحصیلی مدارس متوسطه نظری دارد.

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده و جامعه آماری آن سه گروه دبیران، مدیران و کارشناسان دوره آموزش متوسطه شهرهای اصفهان و یزد بوده‌اند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی دومرحله‌ای متناسب با حجم جامعه، ۱۸۰ دبیر و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و ۳۵ مدیر از جامعه تحقیق انتخاب گردید. برای جمع‌آوری داده‌های کمی از نمونه مدیران و دبیران از پرسشنامه استفاده شده است. از مصاحبه نیمه سازمان یافته نیز برای جمع‌آوری داده‌های کیفی از نمونه کارشناسان (۱۶ نفر) استفاده شد. داده‌های کمی پژوهش با نرم‌افزار SPSS در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و داده‌های کیفی با روش مقوله‌بندی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داده که شرایط اقلیمی، آموزشی، اجتماعی و اقتصادی از جمله مؤلفه‌های اساسی هستند که برای تنظیم زمان آموزش و تهیه روز شمار تحصیلی باید مورد توجه تصمیم‌گیران قرار گیرند. شدت و میزان تأثیر هر کدام از شرایط در مناطق مختلف کشور متفاوت است که نیازمند پژوهش‌های گسترده دیگری است.

واژه‌های کلیدی: روز شمار تحصیلی، آموزش متوسطه، زمان‌بندی آموزش، نگرش

دوماهنامه علمی - پژوهشی

دانشگاه شاهد

سال یازدهم - دوره جدید

شماره ۹

اسفند ۱۳۸۳

مقدمه

شیوه زمان‌بندی آموزش یکی از مباحثی است که همسو با اصلاح ساختار، قوانین و بهبود عملکرد نظام آموزش و پرورش مطرح می‌گردد شیوه زمان‌بندی آموزش است که نظم و انسجام فرایند تدریس و یادگیری را موجب می‌گردد. این موضوع، از جمله مواردی است که متخصصان تعلیم و تربیت و پژوهشگران داخلی کم‌تر به آن توجه کرده‌اند. برنامه‌ریزان آموزشی کشور بدون توجه به آثار زمان بر نظم و انسجام فرایند تدریس و یادگیری و بدون احساس نیاز به انجام مطالعه و بررسی روی نحوه تنظیم زمان آموزش کشور و تأثیرپذیری آن از شرایط داخلی، در دهه‌های گذشته صرفاً به الگوبرداری پرداخته به ندرت اقدامی هدفمند و منسجم به‌منظور تطابق الگوی زمانی آموزش با ویژگی‌های بومی، جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی انجام داده‌اند.

برنامه‌ریزی و زمان‌بندی فرایند آموزش اگرچه به‌واسطه فراگیر بودن آثارش بر زندگی عده کثیری از افراد جامعه بسیار سهل و ملموس به نظر می‌رسد ولی از جمله مقوله‌هایی است که به لحاظ علمی بسیار اندک به آن پرداخته شده است و لذا، استخراج و استنباط ساختارهای مفهومی که بتواند به وضوح گویای انواع مفاهیم برخاسته از پیوند زمان و آموزش باشد و جایگاه آن را در شبکه عناصر تعلیم و تربیت توصیف و تشریح نماید، بسیار دشوار است.

آنچه در این مقاله مورد توجه است مدت زمانی است که نظام تعلیم و تربیت کشور برای امر آموزش اختصاص می‌دهد و الگوی آن از لحاظ واحدهای زمانی (ساعت، روز، ماه و سال) تعیین می‌گردد و تحت عناوینی مانند تقویم اجرایی، تقویم یا روز شمار تحصیلی از آن نام برده می‌شود. روشن است که تهیه و تنظیم روز شمار تحصیلی مناسب که با شرایط و نیازمندی‌های جامعه و نظام آموزش و پرورش تناسب داشته و به‌عنوان یک ابزار قانونمند در خدمت فرایند

آموزش قرار گرفته و آنرا تسهیل نماید امری دشوار است. بنابراین، برای دستیابی به روز شمار تحصیلی مطلوب، ناگزیر از بررسی و شناسایی معیارهایی هستیم که به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی شیوه زمان‌بندی، آموزش را متأثر می‌سازد. از این‌رو، در این مقاله تلاش کرده‌ایم با استناد به مطالعات، اسناد و مدارک و یافته‌های تحقیقات مختلف، بخشی از این عوامل و معیارها را مورد بحث و بررسی قرار دهیم. شرایط اقلیمی، شرایط آموزشی و عوامل اجتماعی، اقتصادی درگیر در آموزش، از جمله مواردی هستند که تأثیر و دخالت آن‌ها بر روز شمار تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته است:

۱- تأثیر شرایط اقلیمی بر روز شمار تحصیلی

عوامل جغرافیایی هر کدام به گونه‌ای در فعالیت‌های انسان نقش دارند. برخی از این عوامل که آثار آن‌ها بر فعالیت‌های آموزشی مشهود است به دو دسته تقسیم می‌شود. دسته اول عواملی مانند سیل و زلزله است که اثر آن نسبتاً موقتی است ولی به لحاظ تأثیری که در بروز اغلب تعطیلات پیش‌بینی نشده مدارس دارند قابل بررسی هستند. دسته دوم عواملی هستند که آثار آن‌ها دیر پا و همیشگی است [۱] که شامل دما، رطوبت، باد و نور است [۲]. برای مثال، مناسب‌ترین دما برای فعالیت انسان ۲۱-۲۰ درجه پیشنهاد می‌گردد که با مدنظر قرار دادن عامل رطوبت ممکن است تغییر کند. بالا رفتن دما از ۳۰ درجه یا پایین آمدن آن از ۱۵ درجه، سوخت و ساز بدن را افزایش داده و این امر به نوبه خود منجر به کاهش هماهنگی عضلات و کاهش تمرکز دانش‌آموز هنگام یادگیری می‌گردد [۱]. به همین دلیل، توجه به شیوه زمان‌بندی مدارس در مناطق کویری و مناطق جنوبی کشور در فصل‌های گرم سال و مناطق کوهستانی و سردسیر در فصل‌های سرد سال از اهمیت بسزایی برخوردار است.

جغرافیایی بر روز شمار تحصیلی است. همچنین، ماده ششم سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش عمومی در سند سوم برنامه توسعه [۵] نیز بر این امر صحنه گذاشته است که «تقویم آموزشی مدارس متناسب با شرایط اقلیمی و جغرافیایی هر منطقه با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش تعیین گردد».

۲- شرایط آموزشی مؤثر بر روز شمار تحصیلی

شرایط آموزشی در چهار بعد مواد، حجم و نوع محتوا؛ چگونگی تدریس محتوا؛ امکانات و تسهیلات آموزشی؛ و نتایج مورد انتظار زمان‌بندی آموزش را متأثر می‌سازد.

اولین بعد، تعیین مواد، حجم و نوع محتوا (عملی - نظری) است. ضرورت توجه به تناسب محتوا و نوع درس با جدول زمانی، در نظام‌های متمرکز که محتوا توسط مقامات دولت مرکزی تعیین گردیده و مناطق از اختیارات لازم برای اعمال تغییرات ضروری برخاسته از شرایط محلی برخوردار نیستند، حساسیت زیادتری دارد. همچنین، سیاستگذاری‌های دولت و آموزش و پرورش در چارچوب اهداف مورد انتظار از دوره‌های مختلف تحصیلی، از جمله مؤلفه‌های دیگری است که تعیین می‌کند کدام اهداف در قالب کدام درس یا محتوا نیازمند تخصیص زمان بیشتری است. برای مثال، در کشوری مانند امریکا برای دروس کلاسیک و میان رشته‌ای زمان بیشتری صرف می‌شود ولی در کشورهای دیگر مانند ژاپن زمان بیشتری به دروس و موضوعات درسی پایه اختصاص می‌یابد [۶].

چگونگی اجرا یا تدریس محتوای تعیین شده، تعامل و تقابل فرصت‌ها میان معلم و دانش‌آموز در بستر کلاس و مدرسه، دومین بعدی است که زمان آموزش را شکل می‌دهد. مدل‌ها و روش‌های تدریس معلم یکی از عوامل تعیین‌کننده حجم زمان مورد نیاز است. برای مثال، تنیسون (Tenyson) و راش (Rasch) [۷] معتقدند که به منظور کاربرد روش حل مسأله و خلاقیت باید در

همچنین، موقعیت طبیعی ایران به نحوی است که تحت تأثیر بادهای مختلف قرار دارد [۱] و این بادهای تبعاتی نظیر تشدید تغییرات دما، بروز گرد و غبار و ایجاد مزاحمت شنوایی و عصبی را به همراه دارد که می‌تواند فعالیت آموزش را تحت تأثیر قرار دهد. برای نمونه، همزمانی وزش بادهای ۱۲۰ روزه سیستان با امتحانات نهایی دانش‌آموزان در این مناطق احتمال افت تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد [۳].

میزان روشنایی طبیعی نیز از جمله عواملی است که بر روند آموزش تأثیر می‌گذارد. کاهش یا شدت بیش از اندازه آن سبب ناراحتی در بینایی، بی‌دقتی، سردرد و عوارض عصبی می‌گردد. عواملی چون عرض جغرافیایی، میزان ابری یا صاف بودن هوا و کاهش یا افزایش طول روزها در میزان روشنایی مؤثرند [۱]. اگرچه در حال حاضر وجود برق می‌تواند تأثیر عامل نور را تا حدی کاهش دهد لکن در جاهایی که امکانات روشنایی از کیفیت لازم برخوردار نیست، نورکافی و با کیفیت تأمین نمی‌شود. از سوی دیگر، نور طبیعی در صورتی که طبق اصول بهداشتی به مکان‌های آموزشی بتابد هم از کیفیت بالاتری برخوردار است و هم تأثیرات سوء جانبی ایجاد نمی‌کند.

شدت تأثیر عواملی که شرح آن رفت با میزان بر خورداری از امکانات و تجهیزات رفاهی و آسایشی مانند کولر، بخاری و سبک معماری که برای کاهش یا حذف آثار نامطلوب اقلیمی به‌کار می‌رود، ارتباط مستقیم دارد. در آموزش و پرورش کشور ما که از امکانات نسبتاً محدودی برخوردار است توجه به این عوامل در تنظیم روز شمار تحصیلی دارای اهمیت ویژه‌ای است. دادن اختیارات به شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها برای تصویب تقویم مناطق خود با توجه به شرایط اقلیمی [۴] و تأکید مجدد بر تغییرپذیری زمان شروع و پایان سال تحصیلی با توجه به شرایط جغرافیایی در لایحه جدید نظام آموزش و پرورش [۴] مؤید ضرورت توجه به تأثیر شرایط

قرن ۱۸ و اوایل قرن نوزدهم میلادی بوده است. حاکمیت اقتصاد کشاورزی اقتضا می‌کرد تحصیل به ماه‌هایی که رواج کشاورزی کم‌تر بوده و استفاده از نیروی کار دانش‌آموزان الزامی نبود موقوف گردد. در غیر این صورت، جمعیت کشاورز که در آن زمان اکثر جامعه را تشکیل می‌داد با آسیب جدی مواجه می‌شد [۱۱].

وجود این سبک زمان‌بندی مبتنی بر شواهد ارائه شده توسط افراد مختلف است که نشان می‌دهد شکل و شیوه روز شمار تحصیلی در هزینه فرصت آموزش دخالت دارد و همین امر موجب کاهش میزان حضور دانش‌آموزان در مدرسه می‌گردد، به طوری که برخی کشورها مانند چین و فیلیپین برای مقابله با این مسأله دوره‌های تحصیلی و تقویم مدرسه خود را چنان تنظیم می‌نمایند که با دوره کار و فعالیت کشاورزی تداخل نداشته باشد [۱۲، ۱۳ و ۱۴]. در کشور ما نیز با توجه به تفاوت فصل کار در مناطق مختلف، نقش دانش‌آموز در اقتصاد روستایی و هزینه فرصت تحصیل برای خانواده‌ها، تناسب و انعطاف در روز شمار تحصیلی یکی از شرایط لازم برای جذب و حفظ دانش‌آموزان در امر تحصیل است [۱].

بهره‌وری اقتصادی منابع، از دیگر عوامل اثرگذار بر روز شمار تحصیلی است، به طوری که واتر فورد یکی از عوامل عمده گرایش آموزش و پرورش امریکا به تقویم سال کامل را توجیه اقتصادی آن می‌داند. در همین راستا، پرستون (Preston) عقیده دارند بهترین و ارزان‌ترین راه برای استفاده بهینه از منابع و تسهیلات مدرسه و اجتناب از هزینه‌های ساختمانی، تغییر زمان‌بندی مدارس است [۱۵]. در واقع، الگوی تقویم سال کامل به منظور استفاده بهینه از فضاهای آموزش و به طور خاص برای جبران کمبود فضاهای آموزشی و کاهش شلوغی مدارس به وجود آمده است. کاهش مشکل کمبود معلم و افزایش دسترسی به تجهیزات گران قیمت و هزینه بر مانند رایانه و صرفه‌جویی در

چگونگی تخصیص زمان آموزش تغییر اساسی به وجود آورد. سومین بعد به علاوه، وجود امکانات و تسهیلات آموزشی و فضاها (کتابخانه، کارگاه، آزمایشگاه، رایانه) و امکانات رفاهی است که می‌تواند بر روز شمار تحصیلی مؤثر باشد. چنان‌که در اکثر کشورهای اروپایی امکان تجهیز مدارس به این گونه امکانات منجر به افزایش ساعات روزانه تدریس گردیده است.

نتایج مورد انتظار از آموزش یا عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، چهارمین بعدی است که آموزش را متأثر می‌سازد. نتایج تحصیلی می‌تواند شیوه زمان‌بندی آموزش را تحت تأثیر قرار دهد. مطالعات موجود در این زمینه نشان می‌دهد، هدف عمده از کاربرد تقویم سال کامل در برخی کشورها مانند امریکا که دوره تعطیلات فصلی را کوتاه و بخشی از روزهای آن را طی سال تحصیلی توزیع می‌نماید، مقابله با عملکرد تحصیلی ضعیف دانش‌آموزان و بهبود کارایی تحصیلی آن‌ها بوده است [۸]. برخی از محققان معتقدند چنین تقویمی با فاصله‌گذاری میان دوره‌های آموزش و ارائه تعطیلات میان دوره‌ای، فرصت فعالیت‌های جبرانی و تقویمی را به‌ویژه برای دانش‌آموزان محروم و مهاجر فراهم می‌نماید و میزان موفقیت تحصیلی را افزایش می‌دهد. اما گروهی دیگر چنین تأثیری را تأیید نکرده‌اند [۹]. در هر حال اگرچه درباره آثار ویژه و خاص ساختار روز شمار تحصیلی بر عملکرد دانش‌آموزان توافق وجود ندارد، اما در خصوص آثار یا روابط کلی میان روز شمار و عملکرد اتفاق نظر وجود دارد [۱۰].

۳- عوامل اجتماعی، اقتصادی، مؤثر بر روز شمار تحصیلی

مراجعه به تاریخ پیدایش الگوی زمان‌بندی سستی (دوره ۹ ماهه آموزش و ۳ ماه تعطیلات) در اکثر کشورها نشان می‌دهد مهم‌ترین عامل مؤثر بر شکل‌گیری این الگو، شرایط خاص اجتماعی، اقتصادی آن دوران و به‌ویژه الزامات سبک زندگی کشاورزی در

روبه‌رو سازد. میلوت [۱۲] عقیده دارد که سطح آموزش نیز در این امر دخالت دارد به طوری که به موازات بالا رفتن دانش آموزان از نردبان آموزشی، ترجیحات خود آنان از اولویت و ارزش بالاتری برخوردار می‌شود. با توجه به اهمیت موضوعات مذکور و لزوم انجام پژوهش در آن، بررسی میزان تأثیر سه عامل شرایط اقلیمی، آموزشی و اجتماعی - اقتصادی در زمان‌بندی آموزشی سه گسترده اساسی است که این پژوهش درصدد یافتن پاسخ آن‌ها است.

روش پژوهش

نوع تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و روش مورد استفاده، کمی و کیفی است که در قسمت کمی از پرسشنامه محقق ساخته و در قسمت کیفی از مصاحبه نیمه‌سازمان یافته برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه این پژوهش متشکل از سه گروه است که عبارتند از: کلیه دبیران (۵۳۱۷ نفر) دبیرستان‌های نظری دو شهر اصفهان و یزد در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰، مدیران مدارس متوسطه نظری در این دو شهر (۳۶۳ نفر) و مدیران ارشد و مسئولین آموزش متوسطه سازمان آموزش و پرورش شهرهای اصفهان و یزد (۲۸ نفر). با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی دو مرحله‌ای متناسب با حجم، تعداد ۱۸۰ نفر به عنوان نمونه آماری دبیران، شامل ۱۳۵ نفر از اصفهان (۶۶ مرد و ۶۹ زن) و ۴۵ نفر از شهر یزد (۲۲ مرد و ۲۳ زن) انتخاب شدند. مدرک تحصیلی دبیران در مجموع ۶ درصد فوق دیپلم، ۹۰ درصد لیسانس و ۴ درصد بالاتر از لیسانس بوده است. برای انتخاب نمونه دوم، مدیران مدرسی که در نمونه‌گیری قبلی، مدارس آن‌ها در نمونه پژوهش قرار گرفتند، به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند (۲۶ نفر از اصفهان و ۹ نفر از یزد). از میان مدیران انتخاب شده،

هزینه سوخت و برق نیز می‌تواند زمان‌بندی آموزش را متأثر سازد [۱۰].

شرایط فرهنگی جامعه از دیگر مؤلفه‌هایی است که باید به آن اشاره کرد. تغییرات سبک زندگی به ویژه در غرب و اشتغال اکثر مادران در خارج از خانه از جمله عواملی است که به نوعی روز شمار را متأثر ساخته و گرایش به روز تحصیلی طولانی‌تر و ارائه برنامه‌های آموزشی بعد از ظهر را به وجود آورده است [۱۶]. کادوالادر (Cadwallader) نیز طی پژوهشی که ساختار زمان را برای دانش آموزان بومی کشور کانادا در سیستم مدرسه بررسی می‌کند، به این نتیجه می‌رسد که اصلاح و تعدیل تقویم مدرسه یک ابزار انطباق‌پذیر است که می‌تواند متناسب با شرایط فرهنگی هر منطقه تهیه شود تا پاسخگوی نیازهای دانش آموزان و خانواده‌ها باشد [۱۷]. در حوزه شرایط اجتماعی، یکی دیگر از معیارهای مهم برای تصمیم‌گیری در مورد نحوه روز شمار تحصیلی و ضمانت حسن اجرای آن، توجه به نظرات و دیدگاه‌های افرادی است که به طور مستقیم و غیرمستقیم از روز شمار تحصیلی متأثر می‌شوند. افراد و گروه‌هایی مانند معلمان، دانش آموزان، مدیران، والدین، مسئولان آموزش و پرورش، مالیات‌دهندگان و گردانندگان مدارس غیردولتی همه از جمله گروه‌هایی هستند که در این زمینه باید مورد توجه قرار گیرند. در همین راستا، والس‌ستروم (Wahlstrom) اظهار می‌دارد: زمان‌بندی مدارس، نظم فعالیت‌های روزانه را برای والدین دانش آموزان و سایر اعضای جامعه در سطح وسیع آن، تعیین می‌نماید و لذا افرادی که نیازهایشان با نحوه زمان‌بندی مدارس تحت تأثیر قرار می‌گیرد باید نظراتشان شنیده و مورد توجه قرار گیرد [۱۸]. البته نوع و سطح دخالت این گروه‌ها در هر جامعه با توجه به حاکمیت نظام متمرکز یا غیرمتمرکز متفاوت است. عدم توجه به دیدگاه‌ها و خواست‌های گروه‌های مربوط می‌تواند هر گونه تغییر و دگرگونی (حتی مفید و مثبت) در تنظیم زمان آموزش را با مقاومت و مخالفت جدی

۸۰ درصد دارای مدرک لیسانس و ۲۰ درصد دارای فوق لیسانس بوده‌اند.

به منظور کسب اطلاعات جامع‌تر، نظرات ۱۳ نفر از مدیران ارشد و کارشناسان آموزش متوسطه سازمان‌های آموزش و پرورش اصفهان و یزدو ۳ نفر از اساتید دانشگاه از طریق مصاحبه نیمه ساخت یافته جمع‌آوری گردید. این افراد بر مبنای روش نمونه‌گیری موارد مطلوب که یکی از روش‌های نمونه‌گیری پژوهش‌های کیفی است انتخاب شده‌اند [۱۹]. ملاک مطلوبیت مصاحبه شوندگان، میزان دانش، اطلاعات و علاقه آنان به موضوع پژوهش است که محقق با آگاهی از توانایی‌های افراد، از آن‌ها برای مصاحبه دعوت به عمل می‌آورد.

ابزارهای تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع و روش تحقیق، از دو ابزار پرسشنامه و مصاحبه برای گردآوری داده‌ها استفاده شد که در مورد هر کدام توضیحات مختصری ارائه می‌گردد:

الف) پرسشنامه: به دلیل فقدان پرسشنامه استاندارد شده در ارتباط با موضوع پژوهش، بر مبنای اطلاعات حاصل از منابع مربوط به موضوع و با تکیه بر نظرات اساتید محترم دانشکده علوم تربیتی دانشگاه اصفهان، مدیران و دبیران مدارس متوسطه، پرسشنامه‌ای مرکب از ۱۸ سؤال بسته پاسخ بر مبنای مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت توسط پژوهشگر تهیه و تنظیم گردید. به منظور تعیین روایی، این پرسشنامه به‌طور تصادفی بین ۳۶ نفر از مدیران و دبیران توزیع شد و پس از دریافت پرسشنامه‌های تکمیل شده با استفاده از نظرات آنان اصلاحات لازم در آن صورت گرفت. همچنین، برای تعیین پایایی پرسشنامه از فرمول آلفای کراباخ استفاده گردید که مقدار آن با نرم‌افزار SPSS، ۰/۹۳ برآورد شد.

ب) مصاحبه: به منظور غنا و عمق بخشیدن به مباحث مورد پژوهش درباره عوامل مؤثر بر روز شمار تحصیلی، از مصاحبه نیمه ساختار یافته (Semi Structured interview) با ۱۶ نفر از افراد صاحب‌نظر و کارشناس استفاده به عمل آمد. بدین ترتیب که متناسب با اهداف پژوهش، با همکاری ۵ نفر از اساتید محترم دانشکده علوم تربیتی، سؤالات مصاحبه تنظیم گردید. سپس تقاضا نامه‌ای برای دعوت به مصاحبه که حاوی موضوع، اهداف پژوهش، محتوای مصاحبه و نیز تعیین زمان مصاحبه بود به افراد مورد نظر ارائه شد و مقدمات انجام مصاحبه فراهم گردید.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های پرسشنامه در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در سطح توصیفی از شاخص‌های فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات استفاده شد. در سطح استنباطی، متناسب با نوع داده‌ها آزمون‌های زیر مورد استفاده قرار گرفت:

در ابتدا به منظور مقایسه توزیع نمره‌های مؤلفه‌های هر یک از سه سؤال اساسی پژوهش با توزیع نرمال، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. نتایج آزمون نشان داد که تمامی نمره‌ها از توزیع نرمال یا هنجار پیروی می‌نمایند. از این رو برای تحلیل آن‌ها از آزمون پارامتریک t تک نمونه‌ای استفاده شد. همچنین، آزمون t با دو گروه مستقل برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر مبنای جنسیت، شهر (اصفهان و یزد) و نوبت مدرسه استفاده شد. علاوه بر آن، آزمون‌های لون، تحلیل واریانس یکراهه و توکی برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی و سابقه خدمت به کار گرفته شد. در پایان، آزمون پارامتری فریدمن برای رتبه‌بندی مقوله‌های مورد نظر به کار گرفته شد.

در مورد آزمون t تک نمونه‌ای، چون میانگین کل جامعه در اختیار نبود از میانگین نظری که برابر عدد ۳

دمای هوا تا چه حد بر ابعاد مختلف زمان بندی آموزش که در جدول ۱ آورده شده است تأثیر می گذارد.

نتایج جدول ۱ نشان می دهد که از نظر مدیران، بیش ترین تأثیر دما در سطح زیاد و خیلی زیاد بر روی ساعت شروع و پایان تعطیلات (مورد ۴) با ۹۰ درصد ($\bar{X}=4/56$) و کم ترین تأثیر آن روی، طول مدت آموزش در روز (مورد ۳) با ۸۳/۴ درصد ($\bar{X}=4$) است. همچنین از نظر دبیران، بیش ترین تأثیر دما روی ساعت شروع و پایان آموزش روزانه در مناطق مختلف (مورد ۱) با ۸۴/۹ درصد ($\bar{X}=4/23$) و کم ترین تأثیر آن روی طول مدت تعطیلات (مورد ۵) با ۵۰/۳ درصد ($\bar{X}=3/63$) بوده است.

بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقدار t برابر ۲۰/۳ به دست آمد که در سطح آلفای کوچک تر یا مساوی یک صدم معنادار بود. این یافته حاکی است که از نظر پاسخگویان، شرایط دما بیش تر از سطح متوسط بر روز شمار تحصیلی مناطق مورد پژوهش مؤثر است. بدیهی است موضوع این سؤال به گونه ای است که کاملاً به شرایط جغرافیایی وابسته است و به هر منطقه ای قابل تعمیم نیست.

مقایسه نظرات پاسخگویان مرد و زن نشان داد که تفاوت معناداری بین نظرات آنها وجود ندارد اما مقدار t محاسبه شده برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر حسب سمت، شهر و نوبت مدرسه معنادار بود. همچنین، مقدار f محاسبه شده برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی (دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و بالاتر) و سابقه خدمت (۲۰ سال به بالا، ۲۰-۱۶، ۱۱-۱۵، ۱۰-۵) در سطح آلفای کوچک تر یا مساوی ۵ صدم معنادار بود. به عبارت دیگر، مدیران نسبت به دبیران، پاسخگویان شهر یزد نسبت به شهر اصفهان و پاسخگویان در مدارس دو نوبته نسبت به مدارس یک نوبته توجه به عامل دما را برای تنظیم روز شمار تحصیلی، ضروری تر دانسته اند. همچنین، پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم و فوق دیپلم

است استفاده شد. انتخاب عدد مذکور به خاطر قرار گرفتن در حد وسط مقیاس پنج درجه ای لیکرت تا اندازه ای توجیه پذیر است، و بیش تر جنبه قرار دادی دارد.

داده های حاصل از مصاحبه با توجه به سوال های پژوهش سازمان داده شده و بر مبنای نکات مشترک مباحث، با استفاده از روش مقوله بندی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

قبل از ارائه یافته ها، توضیح مختصری در خصوص ویژگی های جمعیت شناختی نمونه تحقیق ارائه می گردد. ۴۷ درصد افراد نمونه مرد و ۵۳ درصد زن، ۷۴ درصد اصفهانی و ۲۶ درصد از شهر یزد بوده اند که این درصدها با توزیع افراد در جامعه، همخوانی دارد. همچنین، ۹۴ درصد افراد نمونه دارای مدرک لیسانس و بالاتر و ۷۵/۵ درصد دارای سابقه خدمت بالای ۱۰ سال بوده اند. این دو ویژگی حاکی است که نمونه پژوهش از کیفیت مناسبی برخوردار بوده که می تواند در اعتماد به یافته های به دست آمده مؤثر باشد. وجود این ویژگی ها در نمونه حاکی است که این دو شهر از شهرهای برخوردار کشور است.

همان طور که اشاره شد، تلاش اساسی این پژوهش، بررسی تأثیر شرایط اقلیمی، آموزشی و اجتماعی - اقتصادی بر روز شمار تحصیلی بوده است که یافته های مربوط به هر کدام به تفکیک در ادامه مقاله ارائه می گردد:

۱- تأثیر شرایط اقلیمی بر روز شمار تحصیلی

همان گونه که در مقدمه اشاره شد، شرایط اقلیمی دربرگیرنده عناصر مختلفی مانند دما، رطوبت و نور است که به واسطه شرایط خاص اقلیمی اصفهان و یزد در این تحقیق عامل دما مورد توجه قرار گرفته است. به عبارت دیگر، از پاسخ دهندگان پرسیده شده است که

جدول ۱: دیدگاه مدیران و دبیران درباره میزان تأثیر دما بر روز شمار تحصیلی

ضرب	انحراف	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		خیلی کم		شاخص	
			د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	مقوله	آزمودنی
۲۲	۰/۸۸۹	۴/۰۳	۳۳/۳	۱۰	۴۳/۳	۱۳	۱۶/۷	۵	۶/۷	۲	-	-	مدیران	۱. ساعت شروع و پایان آموزش روزانه در مناطق مختلف
۱۷	۰/۷۱۴	۴/۲۳	۳۹/۴	۶۵	۴۵/۵	۷۵	۱۴/۵	۲۴	۱/۶	۱	-	-	دبیران	
۱۹	۰/۸۲۷	۴/۲۶	۴۳/۳	۱۳	۴۶/۷	۱۴	۳/۳	۱	۶/۷	۲	-	-	مدیران	۲. ساعت شروع و پایان آموزش روزانه در فصول مختلف
۲۲	۰/۸۵۷	۳/۹۰	۲۴/۲	۴۰	۴۹/۱	۸۱	۲۰	۳۳	۶/۱	۱۰	۰/۶	۱	دبیران	
۲۲	۰/۸۷۱	۴/۰۰	۲۶/۷	۸	۵۶/۷	۱۷	۶/۷	۲	۱۰	۳	-	-	مدیران	۳. طول مدت آموزش در روز
۲۴	۰/۹۳۷	۳/۹۲	۳۰/۳	۵۰	۴۱/۲	۶۸	۱۸/۸	۳۱	۹/۷	۱۶	-	-	دبیران	
۱۷	۰/۷۷۳	۴/۵۶	۷۰	۲۱	۲۰	۶	۶/۷	۲	۳/۳	۱	-	-	مدیران	۴. شروع و پایان تعطیلات
۲۱	۰/۸۳۸	۳/۹۳	۲۷/۳	۴۵	۴۳/۶	۷۲	۲۵/۵	۴۲	۳	۵	۰/۶	۱	دبیران	
۲۵	۱/۰۶	۴/۲	۵۳/۳	۱۶	۲۳/۳	۷	۱۶/۷	۵	۳/۳	۱	۳/۳	۱	مدیران	۵. طول مدت تعطیلات
۳۰	۱/۱	۳/۶۳	۲۹/۱	۴۸	۲۱/۲	۳۵	۳۹/۴	۶۵	۴/۸	۸	۵/۵	۹	دبیران	

* مهم‌ترین اندازه‌های نسبی پراکندگی، ضریب تغییر (coefficient of variation) است که آن را با v.c نمایش می‌دهند و عبارت است از نسبت انحراف معیار بر میانگین که معمولاً در ۱۰۰ ضرب می‌شود.

همچنین، از نظر مصاحبه‌شوندگان، زمان طلوع و غروب خورشید نیز یکی دیگر از عوامل اثرگذار بر زمان آموزش است که به خاطر هماهنگی نسبی افق با زمان شروع و پایان آموزش روزانه برای شهرهای اصفهان و یزد کاربرد کم‌تری دارد ولی برای استان‌ها و شهرستان‌های شرق و غرب کشور و همچنین در ایام خاصی از سال مثل ماه مبارک رمضان باید به آن توجه کرد.

۲- تأثیر شرایط آموزشی

شرایط آموزشی مفهومی کلی است که می‌تواند مؤلفه‌های متعددی را شامل شود. در این پژوهش به دلیل اجتناب از طولانی شدن پرسشنامه، بخشی از این شرایط که به نظر می‌رسد از اهمیت بیش‌تری بر خوردار بوده‌اند، مطرح گردیده است (جدول ۲). در این قسمت، این موضوع مورد بررسی قرار گرفته که شرایط آموزشی تا چه حد در تنظیم روز شمار تحصیلی باید مورد توجه قرار گیرد.

نسبت به لیسانس و افراد دارای سابقه خدمت پایین‌تر نسبت به پاسخگویان دارای سابقه خدمت بالاتر توجه به این عامل را مهم‌تر دانسته‌اند.

داده‌های حاصل از مصاحبه نیز نشان داد که از نظر همه مصاحبه‌شوندگان، شرایط اقلیمی و به‌ویژه دما یکی از عوامل مهم اثرگذار بر روز شمار تحصیلی است. آن‌ها معتقدند ما استان‌های با شرایط جغرافیایی و آب و هوایی متفاوتی داریم، ولی همه طبق مصوبه مجلس باید اول مهر کلاس‌ها را شروع و در آخر خرداد ماه تمام نمایند. در حالی که مناطق گرمسیر، سرد سیر و معتدل وضعیت کاملاً متفاوتی داشته و هرکدام به نوعی با تعطیلات پیش‌بینی نشده مواجه می‌شوند. این امر باعث می‌شود که تعداد روزهای آموزش سالانه برای همه مناطق کشور یکسان نباشد در حالی که مطالب و کتاب برای همه یکسان است که به نوبه خود باعث تفاوت سطح و کیفیت آموزش می‌گردد.

جدول ۲: دیدگاه مدیران و دبیران پیرامون میزان تأثیر شرایط آموزشی بر روز شمار تحصیلی

ضرب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		خیلی کم		شاخص	
			د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	مقوله	آزمودنی
۱۸	۰/۸۱۹	۴/۵۳	۷۰	۲۱	۱۶/۷	۵	۱۰	۳	۳/۳	۱	-	-	مدیران	۱- امکانات و تسهیلات مثل فضای آموزشی
۲۱	۰/۸۹۴	۴/۱۸	۴۶/۱	۷۶	۳۱/۵	۵۲	۱۷/۶	۲۹	۴/۸	۸	-	-	دبیران	
۲۱	۰/۹۲۷	۴/۳۶	۳۹/۴	۱۲	۲۳/۳	۷	۱۰	۱	۶/۷	۲	-	-	مدیران	۲- وجود کارگاه و آزمایشگاه در مدارس
۲۴	۰/۹۸۴	۴/۰۱	۵۳/۳	۱۶	۳۰/۹	۵۱	۲۳/۶	۳۹	۴/۲	۷	۱/۸	۳	دبیران	
۱۷	۰/۷۷۳	۴/۴۳	۵۶/۷	۱۷	۳۳	۱۰	۶/۷	۲	۳/۳	۱	-	-	مدیران	۳- برخورداری از امکانات کمک آموزشی
۲۲	۰/۸۹۳	۴	۳۵/۸	۵۹	۳۳/۳	۵	۲۶/۷	۴۴	۴/۲	۷	-	-	دبیران	
۳۱	۱/۱۳	۳/۶	۲۳/۳	۷	۳۶/۷	۱۱	۲۰	۶	۱۶/۷	۵	۳/۳	۱	مدیران	۴- رتبه آموزشی مناطق و سطح پیشرفت تحصیلی فراگیران
۲۳	۰/۹۰۵	۳/۸۷	۲۹/۱	۴۸	۳۵/۲	۵۸	۲۶/۷	۴۹	۶/۱	۱۰	-	-	دبیران	
۱۶	۰/۷۱۸	۴/۳۶	۵۰	۱۵	۳۶/۷	۱۱	۱۳/۳	۴			-	-	مدیران	۵- نوع دروس (نظری- عملی)
۲۴	۰/۹۲۷	۳/۸۴	۲۹/۷	۴۹	۳۲/۱	۵۳	۳۱/۵	۵۲	۶/۷	۱۱	-	-	دبیران	
۲۲	۰/۹۲۲	۴/۱	۳۶/۷	۱۱	۷/۴۶	۱۴	۶/۷	۲	۱۰	۳	-	-	مدیران	۶- روش تدریس مورد نیاز برای دروس مختلف
۲۱	۰/۸۵۷	۴/۰۹	۳۸/۲	۶۳	۳۶/۴	۶۰	۲۳	۳۸	۱/۸	۳	۰/۶	۱	دبیران	

پژوهش، بیش از سطح متوسط بر روز شمار تحصیلی مناطق مورد تحقیق مؤثر است.

مقدار t محاسبه شده برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر حسب سمت، شهر و نوبت مدرسه در سطح آلفای کوچک تر یا مساوی ۵ صدم معنادار نبود. اما مقدار t محاسبه شده برای مقایسه نظرات بر حسب جنس و مقدار f محاسبه شده بر حسب مدرک تحصیلی و سابقه خدمت در سطح آلفای کوچک تر یا مساوی ۵ صدم معنادار بود و نشان داد که پاسخگویان زن نسبت به مردان، پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی پایین تر نسبت به پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی بالاتر و افراد با سابقه بالاتر نسبت به افراد با سابقه خدمت کم تر، تأثیر شرایط آموزشی بر روز شمار تحصیلی را بیش تر دانسته اند.

همه مصاحبه شوندگان (۱۶ نفر) نیز بر تناسب تقویم تحصیلی با حجم کتبدرسی و نوع محتوای دروس

نتایج جدول ۲ حاکی است که از نظر مدیران، بیش ترین تأثیر پذیری روز شمار تحصیلی در حوزه شرایط آموزشی مربوط به، امکانات و تسهیلات مثل فضای آموزشی (مورد ۱) با $۸۶/۷$ درصد ($\bar{X} = ۴/۵۳$) است. کم ترین تأثیر پذیری آن مربوط به رتبه آموزشی مناطق و سطح پیشرفت تحصیلی فراگیران (مورد ۴) با ۶۰ درصد است ($\bar{X} = ۳/۶$) از نظر دبیران، امکانات و تسهیلات مثل فضای آموزشی (مورد ۱) با $۷۷/۶$ درصد ($\bar{X} = ۴/۱۸$) بیش ترین تأثیر را بر روز شمار دارد و نوع دروس (نظری - عملی) (مورد ۵) با $۶۱/۸$ درصد ($\bar{X} = ۳/۸۴$) کم ترین تأثیر را در این زمینه دارد.

بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقدار t محاسبه شده برای سنجش این سؤال برابر با $۲۰/۸$ به دست آمد که در سطح آلفای کوچک تر یا مساوی یک صدم معنادار بود و نشان داد که از نظر پاسخگویان، شرایط و عوامل آموزشی مورد نظر در این

جدول ۳: دیدگاه مدیران و دبیران پیرامون میزان تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی بر روزشمار تحصیلی

ضرب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		خیلی کم		شاخص	
			د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	مقوله	آزمودنی
۱۷	۰/۷۷۰	۴/۴۶	۶۰	۱۷	۳۰	۹	۶/۷	۲	۳/۳	۱	-	-	مدیران	۱. امکانات تفریحی برای ایام فراغت از تحصیل
۲۱	۰/۸۷۰	۴/۰۹	۴۱/۲	۶۸	۲۹/۱	۴۸	۲۷/۹	۴۶	۱/۸	۳	-	-	دبیران	
۱۲	۰/۵۹۰	۴/۷	۷۶/۷	۲۳	۱۶/۷	۵	۶/۷	۲			-	-	مدیران	۲. رضایت شغلی معلمان
۲۲	۰/۹۴۷	۴/۳	۵۵/۸	۹۲	۲۷/۹	۴۶	۸/۵	۱۴	۷/۳	۱۲	۰/۶	۱	دبیران	
۲۷	۱/۰۸	۴	۴۶/۷	۱۴	۱۶/۷	۵	۲۶/۷	۸	۱۰	۳	-	-	مدیران	۳. رضایت والدین
۲۱	۰/۸۴۰	۴	۳۰/۹	۵۱	۴۳	۷۱	۲۴/۴	۳۷	۳	۵	۰/۶	۱	دبیران	
۲۷	۱/۱۱	۴/۰۶	۵۰	۱۵	۲۰	۶	۱۶/۷	۵	۱۳/۳	۴	-	-	مدیران	۴. رضایت فراگیران
۲۲	۰/۸۸۰	۳/۹	۳۳/۹	۵۶	۳۳/۳	۵۵	۲۹/۱	۴۸	۳/۶	۶	-	-	دبیران	
۲۴	/۹۵۰	۳/۹	۳۳/۳	۱۰	۳۰	۹	۳۰	۹	۶/۷	۲	-	-	مدیران	۵. استفاده مطلوب از منابع انرژی (آب، برق، نفت، ...)
۲۰	۰/۸۲۰	۴/۰۸	۳۶/۴	۶۰	۳۷/۵	۶۲	۲۴/۸	۴۱	۰/۶	۱	۰/۶	۱	دبیران	
۲۴	۰/۹۳۰	۳/۸	۲۶/۷	۸	۴۳/۳	۱۳	۲۰	۶	۱۰	۳	-	-	مدیران	۶. تفاوت ایام کاری والدین با توجه به شغل غالب در منطقه
۲۴	۰/۸۶۰	۳/۶	۱۷/۶	۲۹	۳۵/۳	۵۹	۳۸/۸	۶۴	۷/۹	۱۳	-	-	دبیران	مانند کشاورزی و باغداری و ضرورت همکاری فراگیران
۲۷	۱/۰۰	۳/۶	۲۰	۶	۳۶/۷	۱۱	۲۶/۷	۸	۱۶/۷	۵	-	-	مدیران	۷- تفاوت آیین و مراسم فرهنگی مذهبی در مناطق و لزوم حضور یا مشارکت فراگیران در آنها
۲۹	۱/۰۳	۳/۵	۱۷/۶	۲۶	۴۱/۸	۶۹	۲۱/۸	۳۶	۱۶/۲۷	۷	۲/۴	۴	دبیران	

در مجموع، علی‌رغم تنوع و تعدد پاسخ‌ها در زمینه شرایط آموزشی مؤثر بر روز شمار تحصیلی که به واسطه گسترده بودن این شرایط قابل توجیه است، همه مصاحبه‌شوندگان بر ضرورت توجه به این‌گونه عوامل در برنامه‌ریزی تقویم تحصیلی تأکید داشتند.

۳- تأثیر شرایط اجتماعی - اقتصادی

این مقوله در صدد بررسی این موضوع بوده که توجه به شرایط اجتماعی - اقتصادی تا چه حد در تنظیم روز شمار تحصیلی ضروری است؟ چون این مقوله طیف وسیعی از عوامل را دربر می‌گیرد تنها تعدادی از آنها مطرح (جدول ۳) و مورد بررسی قرار گرفته است.

(نظری - عملی) اتفاق نظر داشتند، گرچه معتقد بودند که در نظام فعلی به دلیل تمرکز تصمیمات در مورد این دو شاخص و زمان متناسب با آن، نقاط ضعف و مشکلاتی وجود دارد.

شاخص‌های آموزشی دیگر که توسط مصاحبه‌شوندگان مطرح گردید عبارت بودند از: نوع روش تدریس (۲ نفر یا ۱۲ درصد)، امکانات و تجهیزات آموزشی (۱ نفر یا ۶ درصد)، سطح سواد والدین و میزان اهمیتی که برای آموزش فرزندان قایل هستند (۳ نفر یا ۱۸ درصد) و رتبه آموزشی مناطق و سطح پیشرفت تحصیلی فراگیران (۳ نفر یا ۱۸ درصد).

لطمه نزنند. بسیاری جاها خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به قدری الزام آور است که اگر تقویم اخلاقی در آن ایجاد کند، علی‌رغم جایگاهی که آموزش در جامعه امروز دارد و همه به آن معترفند، خانواده‌ها و ادار به چشم پوشی از آن می‌شوند.

عمده‌ترین شاخص اجتماعی - اقتصادی که از دید مصاحبه شونده‌گان بر روز شمار تحصیلی مؤثر است، توجه به اشتغال غالب والدین در مناطقی است که خانواده‌ها به کار و فعالیت اقتصادی دانش‌آموزان نیازمند هستند. به‌عنوان مثال، در شهرهایی مثل تفت یا بهاباد که اکثر والدین دارای شغل خاص باغداری (انار) و کشت زعفران هستند یا در برخی شهرستان‌های اصفهان که دانش‌آموزان در برداشت محصولات به والدین کمک می‌نمایند، تداخل و همزمانی ایام تحصیل یا امتحانات با زمان فعالیت اقتصادی منجر به افزایش میزان غیبت، مردودی یا حتی ترک تحصیل می‌گردد. در حالی که لحاظ کردن این عامل در برنامه‌ریزی و تنظیم روز شمار تحصیلی می‌تواند بسیاری از مشکلات آموزشی را کاهش دهد.

به‌منظور رتبه‌بندی سه سؤال تحقیق که عوامل مؤثر بر روز شمار تحصیلی را می‌سنجد از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج حاصل از مقایسه رتبه‌بندی مدیران و دبیران از سه مقوله ذکر شده نشان داد که از دیدگاه مدیران، مهم‌ترین مؤلفه برای تنظیم زمان آموزش توجه به شرایط آموزشی است و از دیدگاه دبیران، مهم‌ترین مؤلفه توجه به متغیرهای جغرافیایی و به‌طور عمده دمای هوا است. ضرورت توجه به شرایط اجتماعی - اقتصادی در تنظیم روز شمار تحصیلی از دیدگاه هر دو گروه در اولویت سوم قرار دارد.

بدیهی است به لحاظ محدودیت‌هایی که در روش پیمایشی مورد استفاده این پژوهش وجود دارد باید با استفاده از سایر روش‌ها، تأثیر عوامل مذکور بررسی شود تا از تأثیر آن‌ها در روز شمار تحصیلی اطمینان حاصل شود. پس از آن، می‌توان نتایج به‌دست آمده را

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که از نظر مدیران، در حوزه شرایط اجتماعی - اقتصادی، رضایت شغلی معلم (مورد ۲) با ۹۳/۴ درصد ($\bar{X}=4/7$) بیش‌ترین تأثیر را بر روز شمار تحصیلی دارد. بر خلاف آن، تفاوت آیین و مراسم فرهنگی - مذهبی در مناطق و لزوم حضور یا مشارکت فراگیران در آن‌ها (مورد ۷) با ۵۶/۷ درصد ($\bar{X}=3/6$) دارای کم‌ترین تأثیر است. از نظر دبیران نیز، رضایت شغلی معلم (مورد ۲) با ۸۳/۷ درصد ($\bar{X}=4/3$) به‌عنوان تأثیرگذارترین مؤلفه برای تنظیم روز شمار تحصیلی دانسته شده و تفاوت آیین و مراسم فرهنگی مذهبی در مناطق و لزوم حضور یا مشارکت فراگیران در آن‌ها (مورد ۷) با ۵۹/۴ درصد ($\bar{X}=3/5$) دارای کم‌ترین تأثیر بوده است.

براساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقدار t محاسبه شده برای سنجش این سؤال برابر با ۸/۵۴ به‌دست آمد که در سطح آلفای کوچک‌تر یا مساوی یک صدم معنادار بود و نشان داد که از نظر پاسخگویان شرایط اجتماعی - اقتصادی مورد نظر در این پژوهش، بیش‌تر از سطح متوسط بر روز شمار تحصیلی مؤثر است.

با توجه به این که مقدار f و t محاسبه شده برای مقایسه نظرات پاسخگویان بر حسب متغیرهای اساسی در سطح آلفای کوچک‌تر یا مساوی ۵ صدم معنادار نبود لذا بین میانگین نظرات پاسخگویان بر مبنای متغیرهای سمت، جنس، شهر، نوبت مدرسه، مدرک و سابقه خدمت تفاوت معناداری وجود نداشت.

بررسی پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان در این رابطه نشان داد که همه آن‌ها بر ضرورت هماهنگی تقویم تحصیلی با شرایط اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی مناطق تأکید داشتند. برای مثال، یکی از مصاحبه شونده‌گان که سالیان زیادی معلم بوده و هم اکنون نیز استاد دانشگاه است می‌گوید:

مسئلاً تقویم آموزشی باید طوری تنظیم شود که به شرایط اجتماعی - اقتصادی یا الگوی زندگی مردم

۲- عوامل و شرایط آموزشی: مد نظر قرار دادن عواملی مانند نوع درس از این لحاظ اهمیت دارد که دروسی که جنبه عملی داشته و در صدد ارائه مهارت به دانش آموز است به دلیل لزوم مشارکت فراگیران در جریان آموزش طبعاً حجم بیشتری از زمان را اقتضا می‌کند. به علاوه، وجود امکانات، تسهیلات و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی به لحاظ تأثیری که در رفع محدودیت‌ها و غنی ساختن محیط آموزش دارد می‌تواند منجر به افزایش طول مدت آموزش گردد. کارشناسان آموزش متوسطه علاوه بر تأثیر موارد فوق، توجه به حجم کتب درسی و رتبه آموزشی مناطق را در تنظیم الگوی روز شمار مؤثر می‌دانستند. از نظر آنان، میزان ساعاتی که برای هر درس در نظر گرفته می‌شود از جمله ساعات روزانه، هفتگی و مجموع آن در طول سال تحصیلی باید به گونه‌ای باشد که با حجم کتاب‌ها هماهنگ بوده و هیچگونه فشاری برای اتمام محتوا و یادگیری آن بر معلم و دانش آموز تحمیل نگردد. بنابراین، توجه به مجموعه عوامل و شرایط آموزشی در تهیه تقویم تحصیلی موجب ارتقا سطح کیفی آموزش نیز خواهد شد.

۳- عوامل و شرایط فرهنگی و اجتماعی-اقتصادی: توجه به رضایت شغلی معلمان به عنوان افرادی که به طور مستقیم از الگوی روز شمار متأثر می‌شوند، در نظر گرفتن میزان بر خورداری مناطق از امکانات تفریحی برای ایام فراغت از تحصیل (به لحاظ تأثیری که در سلامت جامعه و جوانان دارد)، توجه به رضایت والدین و استفاده مطلوب از منابع انرژی (آب، برق، نفت) به عنوان مهم ترین مؤلفه های اجتماعی، اقتصادی از جانب مدیران و دبیران بر گزیده شدند. به علاوه، کارشناسان آموزش متوسطه به دلیل اشرافی که بر شرایط آموزش و پرورش در کلیه شهرستان‌ها و روستاهای تابعه داشتند به طور عمده به ضرورت عدم همزمانی تقویم تحصیلی با ایامی که والدین به کار

درمحل پژوهش به کار بست، اما تعمیم آن به سایر استان‌های کشور منوط به پژوهش است و یا این که اطمینان حاصل کرد که شرایط آن مکان‌ها مانند شرایط محل مورد پژوهش است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از پرسشنامه و مصاحبه نشان می‌دهد عوامل و معیارهای مهمی که می‌تواند شیوه برنامه ریزی و زمان بندی آموزش را متأثر نماید به شرح زیر است:

۱- شرایط جغرافیایی و متغیرهای مختلف آن:

اهمیت این موضوع از آنجا افزایش می‌یابد که میزان تأثیر و دخالت این متغیرها (دما، رطوبت، باد، تابش، سیل و زلزله) در مناطق و نواحی مختلف کشور یکسان نیست و بالطبع نحوه تأثیرپذیری جریان آموزش رسمی و زمان بندی آن از این عوامل نیز یکسان نخواهد بود. برای مثال در شهرهای یزد و اصفهان متغیر دما بیش از سایر عوامل تأثیر گذارند. البته توجه به عوامل دیگر نظیر میزان رطوبت و بارندگی باران و برف، وقوع باد یا بروز سیل و زلزله نیز صرف نظر از تأثیر دائم یا موقتی که بر زمان بندی آموزش دارند، بسیار حائز اهمیت است و خود نیازمند انجام پژوهش‌هایی در سایر استان‌ها و شهرستان‌های کشور است که در این پژوهش پرداختن به آن‌ها مقدور نبود. توجه به این گونه عوامل در تنظیم و تهیه روز شمار تحصیلی می‌تواند موجب تسهیل و بهبود شرایط آموزش گردیده و حتی در کاهش هزینه‌های انرژی مؤثر باشد، به خصوص با در نظر گرفتن شرایط کنونی کشور و کمبود شدید اعتبارات و منابع که به امر آموزش و پرورش اختصاص دارد. همچنین، لحاظ کردن شرایط اقلیمی هر منطقه در برنامه ریزی و ارائه تقویم متناسب با آن از بسیاری تعطیلات پیش بینی نشده جلوگیری کرده و مانع کاهش حجم واقعی زمان اختصاص یافته به آموزش می‌گردد.

۹. توجه به دیدگاه‌های مدیران، دبیران، والدین و دانش‌آموزان برای تنظیم روز شمار تحصیلی.
۱۰. یکسان ندیدن شرایط کشور و گرایش به سمت کاهش تمرکز از تصمیمات مربوط به روز شمار تحصیلی، به طوری که امکان لحاظ کردن عوامل و معیارهای مؤثر بر روز شمار در برنامه‌ریزی‌ها میسر گردد.

منابع

۱. معافی، محمود (۱۳۷۱) تأثیر عوامل جغرافیایی بر مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی. فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش، ۱، ۴۵ - ۴۱.
۲. رازجویان، محمود (۱۳۶۷) آسایش به‌وسیله معماری همساز با اقلیم. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۳. صفی‌نژاد، جواد (۱۳۶۶) مبانی جغرافیای انسانی، دانشگاه تهران.
۴. بی‌نا. لایحه نظام آموزش و پرورش به زودی تقدیم هیأت دولت می‌شود (چهارم بهمن ماه ۱۳۸۰). روزنامه جمهوری اسلامی، سال بیست و سوم، ص ۱۲.
۵. سازمان برنامه و بودجه (۱۳۷۹) سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی. فصل ۱۰، بخش ۳، ماده ۶، ص ۳۳۴.
6. Renzulli, J.S. (1998) A rising tide lifts all ships: Developing the gifts and talents of all students. *Journal Phi- Delta - Kappan* ; vol 80 , n.2 ,109.
7. Tenyson R.D. (1994) Concept Learning, teaching and testing. *The international encyclopedia of education* (vol. 2, p.1021) New york: Pergamon.
8. Meunch, P.D. (2001) The relationship of a year - round elementary school program to student achievement and student attendance. Unpublished Doctoral Dissertation , Sant Louis University.
9. Helton, C. D. (2001) A study of academic gains and other perceived benefits experienced by single - track , year - round education students in Florida. Unpublished Doctoral Dissertation , University of Central Florida.
10. Panner, G. (1993) Rescheduling the traditional school day and year. SSTA Research Centre Report # 93 - 08 , (www.ssta. sk. Ca / research / school - improvement /93 - 08.htm).
11. Wood Ward, A.C. (1995) Effects of school calendar on student achievement and retention. Valdosta State University. (www.valdosta. edu / ~ whui # / psy 702).
12. Millot, B. (1994) Macroeconomics of educational time and learning. *The international encyclopedia of education*. (Vol. 6 , pp.3545 - 3547). New York: pergamon.

فرزندان نیاز دارند اشاره کردند. توجه به این‌گونه عوامل در تدوین تقویم تحصیلی از یکسو موجب هماهنگی نظام آموزش و پرورش با عملکرد سایر بخش‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی گردیده و از سوی دیگر کارایی و بازده نظام آموزشی را بهبود می‌بخشد. به عبارتی، می‌تواند باعث افزایش پوشش تحصیلی و کاهش میزان مردودی و ترک تحصیل گردد. در راستای یافته‌های پژوهش، پیشنهادات کلی که می‌تواند مورد استفاده برنامه ریزان قرار گیرد به شرح زیر است:

۱. بررسی و شناسایی مشکلات برخاسته از الگوی روزشمار تحصیلی و ریشه‌یابی عوامل دخیل در این زمینه به‌منظور آگاهی از عوامل و ملاک‌هایی که در زمان‌بندی آموزش باید مد نظر قرار گیرند.
۲. مطالعه تغییرات دمای روزانه طی ماه‌های سال در مناطق آب و هوایی مختلف کشور.
۳. مطالعه نوع و شدت تأثیر متغیرهای جغرافیایی مختلف بر زمان آموزش در مناطق مختلف کشور.
۴. انعطاف در ساعات درسی روزانه با توجه به عامل دما، رطوبت و تغییر طول روز در ایام مختلف سال.
۵. انعطاف در زمان شروع و پایان سال تحصیلی با توجه به عواملی مانند افزایش یا کاهش شدید دما، ریزش برفهای سنگین، سیل، زلزله و سایر حوادث جوی و نیز لزوم مشارکت فراگیران در اقتصاد خانواده.
۶. ایجاد انعطاف در زمان برگزاری امتحانات نهایی با توجه به شرایط اقلیمی مناطق.
۷. انجام مطالعات و بررسی‌های بیش‌تر در خصوص چگونگی تأثیرپذیری زمان‌بندی آموزش از عوامل و شرایط متنوع آموزشی.
۸. دخالت دادن عوامل جغرافیایی، آموزشی و اجتماعی، اقتصادی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به برنامه‌ریزی آموزشی.

17. Cadwallader, H.T. (2001) Is time – structure an issue for Cowichan First Nations students in the school system? If so, how can the school calendar be changed to better meet their educational needs. Unpublished Doctoral Dissertation Royal Roads University (Canada).
18. Wahlstrom, K.L. (1999) The prickly politics of school starting times. *Journal phi-Delta- Kappan*, Vol.80, No.5, 346.
۱۹. نصر، احمدرضا و همکاران (۱۳۸۲) روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی: جلد اول (ترجمه). تهران: انتشارات سازمان سمت و دانشگاه شهید بهشتی.
۱۳. عمادزاده، مصطفی (۱۳۷۴) مباحثی از اقتصاد آموزش و پرورش. اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۱۴. یونسکو، سازمان ملل (۱۹۹۸) ائتلاف در آموزش و پرورش. (ناصرالدین حسن‌زاده، مترجم). وزارت آموزش و پرورش.
15. Preston , D.R. (1997) School calender reform: It is a matter of time. Unpublished Doctoral Dissertation, University of California, Los Angeles.
16. Gale Encyclopedia of Childhood and Adolescence. (1998) Year – round school. ([www. Findarticles. com/cf o/g 2602 /0005/2602000567](http://www.Findarticles.com/cf o/g 2602 /0005/2602000567)).